

CÉSAR
FRANCK
- Pater
seraphicus

mirta špoljarić

*Harmonija;
Vitalizam melodije;
Zauzdana bujnost izričaja;
Nezaustavljivo kretanje glazbene ideje;
...Drama!*

Slušajući nasumično odabrana djela Césara Francka (1822.-1890.), pritom namjerno ne tražeći nikakav redosljed (ni kronološki, ni stilski, ni prema formi, ni prema žanru), spontano se nametnuo gornji progresivni tijek misli, rastući poput elementarne motivičke igre, koji potom naglo kulminira zastojem (poput *corone*, ili pauze, ili tonalitetnog skoka, ili oštrog dinamičkog kontrasta, ili bilo koje vrste iznevjerenoga očekivanja) te sažimanjem u posljednjem pojmu koji objedinjuje sve dotadašnje značenjske razine. Kao da govorimo o Beethovenu ili Brahmsu, Wagneru, čak i Bruckneru, ili pak majstorima kasnorenesansnoga madrigala poput Gesualda ili Marenzija, a možda i uzbudljivim suvremenim revitalizacijama uhu nam nedostupne antičke glazbe. A onda se ponovno vratimo pojmu harmonije... sklad, suzvučje, usklađenost, suglasje, slaganje, sukladnost, sloga, složnost, jednodušnost, sklad dijelova u cjelini, jedinstvo u mnogostrukosti - kaže natuknica u „Hrvatskoj enciklopediji“. Slušajući, dolazi se do zaključka da, unatoč bujnosti, strastvenosti, neočekivanosti, životnosti ili baš zbog tih karakteristika, u Franckovoj je glazbi sve skladno, onakvo kakvo, ne da treba ili smije, već jedino može biti.

César Auguste Jean Guillaume Hubert Franck ove godine slavi dvjestoti rođendan. Po ocu je Belgijac, po majci njemačkog porijekla, a rođen je u Liègeu, gradu koji danas pripada području južne Belgije. Zbog tih okolnosti u nekim se napisima o Francku pomalo ironično navodi da je bio potreban Belgijac koji će pokrenuti „francusku glazbenu renesansu“. No, to ništa ne oduzima od njegova umjetničkog identiteta - s pravom ga se smatra jednim od najznačajnijih francuskih skladatelja XIX. stoljeća. Samomu Francku to nije značilo ništa, više je riječ o priči koju su potencirali njegovi biografi i kritičari u potrazi za kakvim-takvim spektaklom. (Na njihovu žalost, Franck nije bio čovjek od spektakla.) Ne zaboravimo da su franko-flamanski glazbenici pokrenuli talijansku renesansu, da je Nijemac Händel stvorio engleski oratorij ili da je Čeh Vaclav Huml prvi čovjek zagrebačke violinističke škole. Uostalom, kada bismo brojali zrnca i tražili kamo netko pripada više, pola povijesti glazbe mogli bismo baciti niz rijeku, usprkos silnim devetnaestostoljetnim nacionalnim previranjima, a od povijesti malih nacija, kao što je hrvatska, pitanje je što bi ostalo. Umjetnost je uvijek imala svoj put, u kakve god kalupe ju se pokušavalo umetnuti.

Franckove mladenačke godine protekle su u školovanju na konzervatorijima u rodnom Liègeu i prestižnom Parizu (gdje je prvotno bio odbijen zbog toga što nije bio Francuz, pa se mogao upisati tek godinu dana kasnije kada je otac dobio državljanstvo), u nastupima na koncertima, osvajanjima nagrada, pod budnim okom oca koji je podupirao sinovu pijanističku karijeru, ali je želio i profitirati od njegova glazbenog

talenta. Vodilo je to razmiricama zbog kojih je Franck 1846. godine napustio dom. Od toga trenutka krenuo je prvi uspon u njegovoj karijeri, onaj koji će dovesti do toga da ga se smatra jednim od najznačajnijih orguljaša nakon Johanna Sebastiana Bacha, kako je predvidio Franz Liszt izjavivši da Franckovih „Šest komada za orgulje“ iz 1862. godine zaslužuju „mjesto uz bok Bachovim remek-djelima“. Franckov orguljski opus nije velik, ali je zato njime, kao i svojim improvizacijama, znatno utjecao na razvoj orguljaštva u Francuskoj te postavio standarde na kojima su nastavili graditi velikani poput Charles-Marie Widora i Oliviera Messiaena.

Prilično kasno odlučio se proširiti svoje stvaralačke vidike, vjerojatno zbog toga što je imao previše obaveza vezanih uz posao orguljaša. S druge strane, stvaralački impuls je u njemu očito vrio dulje vremena, možda i kao posljedica prijateljstva s Franzom Lisztom (koji je također kasnije „otkrio“ svijet orkestralne glazbe), možda zbog toga što mu je jedan od skladateljskih uzora bio Beethoven, možda jer ga je oduševljavala ekspresivnost Wagnerova glazbenog jezika, a možda i zbog osjećaja da treba naći način kako nastaviti tradiciju nove francuske glazbe koja se probudila s Hectorom Berliozom. A onda je slijedio njegov drugi uspon u karijeri. Godine 1872. zaposlio se na Pariškom konzervatoriju kao profesor orgulja i improvizacije; naime, 1873. godine dobio je francusko državljanstvo i tada su mu se otvorila vrata. Franck je imao pedeset i pet godina kada je počeo stvarati djela koja će u njegovu cjelokupnom skladateljskom opusu biti prepoznata kao najkvalitetnija i najcjenjenija. Iako je skladao u mnogim glazbenim žanrovima (opera, oratorij, misa,

klavirska, orguljska, orkestralna i komorna glazba), prepoznatljiv će ostati po kasnim djelima kada je njegova kreativna energija u cijelosti procvatila (zanimljivo, svih svojih mladenačkih djela se „odrekao“, osim jedne klavirske fantazije). Nastali su tada „Tri komada za orgulje“ (1878.), „Klavirski kvintet u f-molu“ (1879.), „Preludij, koral i fuga za klavir“ (1884.), „Simfonijske varijacije za klavir i orkestar“ (1885.), „Sonata za violinu i klavir u A-duru“ (1886.), „Preludij, arija i finale za klavir“ (1887.), „Simfonija u d-molu“ (1888.), „Tri korala za orgulje“ (1890.) te „Gudački kvartet u D-duru“ (1890.)

Referirajući se na Franckov skladateljski stil, često se ističe da je združio francusku cikličku formu i njemački simfonizam, a kao trajna inspiracija navode se Beethovenov smisao za strukturnost i arhitektoniku, Lisztova rapsodičnost i Wagnerova harmonijska ekspresivnost. Teško ga je smjestiti u bilo kakav kalup jer često je crpio iz barokno-klasicističke tradicije, istraživao je obzorja romantičarske dramatičnosti, što ga je katkada vodilo na prag glazbenih rješenja XX. stoljeća.

Što to zapravo znači, otkrivaju onih nekoliko natuknica s početka ovoga teksta.

Harmonija je ona koja prva obuzima slušatelja Franckove glazbe. Harmonija kao važan strukturni faktor, kao izraz dramatike glazbenog razvoja, ali i kao boja koja kreira i karakter i arhitektoniku glazbenog djela. Harmonija mu pruža prostor slobode, da bude hrabar u uporabi tonaliteta, oštrijom kromatici, neprestanim modulacijama, daje mu mogućnost ekspresije, ali pod uvjetom da ne zanemari osnovni nutarnji

glazbeni sklad. Harmonija je ta iz koje izranja gotovo wagnerovska neprekinuta melodija. Franck ima izuzetan osjećaj za melodiju, što jednako dolazi do izražaja i tamo gdje je prirodno istaknut solo instrument, poput „Violinske sonate“, i tamo gdje ideja melodije izrasta iz zvukovnog mnoštva, kao u „Klavirskom kvintetu“. Ona živi punim plućima i uvijek se probija u prvi plan. U toj sprezi melodije i harmonije dolazi do dijaloga i do sukoba koji potvrđuju bujnost Franckove izričajnosti i bogatstvo njegova romantičarskog duha. Ono što proizlazi iz te skladateljeve polemičnosti sa samim sobom jest ideja, glazbena misao (smisao!), koju Franck kontinuirano gradi od prvoga do posljednjeg takta. Njezino nezaustavljivo kretanje osobito dolazi do izražaja u složenoj primjeni cikličnosti - tu Pandorinu kutiju otvorio je Beethoven u „Petoj simfoniji“, a transformirao Wagner kroz pojam *Leitmotiva*. I opet, obojica Franckovih „ideala“. César Franck ideju cikličnosti primjenjuje na osobit način - da, njegovi se motivi i teme vraćaju i provlače u svim stavcima višestavačnih djela, ali on ih često zna modificirati, promijeniti im kvalitetu, dati novo obličje, kako bi pokazao njihovu vitalnost.

Nije skladao puno, ali je skladao kvalitetno, studiozno, promišljeno, pomno, gotovo pobožno je bio posvećen svom umjetničkom pozivu. Nije bio konfliktna osoba. Ni onda kada je naišao na žustrije reakcije, poput one u siječnju 1880. godine nakon praizvedbe „Klavirskog kvinteta“. Jednoj se osobi Franckova zgusnuta kompozicijska arhitektonika nije svidjela, a bio je to upravo onaj koji je djelo prouzročio - pijanist, i sam skladatelj, Camille Saint-Saëns, koji je, ne obraćajući pažnju na srdačan pljesak publike, odsviravši svoju dionicu u „Kvintetu“ odjurio s pozornice,

odbivši uzeti rukopis koji mu je Franck želio pokloniti u znak zahvalnosti za fantastičnu interpretaciju. Imao je svojevrsnu karizmu, rekli bismo modernim popularnim rječnikom. Okupljao je oko sebe mlade koji su mu se divili i koji su ga slijedili, tako da je njegova pozicija profesora orgulja i improvizacije na Pariškom konzervatoriju bila, u suštini, kompozicijska klasa. Studenti su ga zvali „père Franck“ i „pater seraphicus“.

Iz današnje perspektive društvenih mreža i opće površnosti, razočaravajuće, ali ne i začuđujuće je to što na web-stranici jedne od popularnijih internetskih postaja Classic FM pročitate da je Franckov najveći hit „Panis angelicus“ koja je redovito tražena u programima tog radija. Ne umanjujući njezinu ljepotu, no gdje je sav ostali Franck?

